

**NODIRA AFOQOVA SHE'RIYATIDA BADIY KO'CHIMLARNING O'RNI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7853114>

**Jumanazarova Rayhona**

*Qarshi davlat universiteti,  
Adabiyotshunoslik kafedrası o'qituvchisi*

**Annotatsiya:** *Mazkur maqolada iste'dodli shoira Nodira Afoqova she'rlarida qo'llangan poetik ko'chimlarning xususiyatlari haqida fikr yuritilgan.*

**Tayanch so'zlar:** *she'riy san'atlar, talmeh, metafora, obrazlilik, nafasat, iste'dod, individuallik.*

**Annotatsiya:** *В данной статье рассматриваются особенности поэтических движений, использованных в стихах талантливой поэтессы Нодиры Афоковой.*

**Ключевые слова:** *поэтическое искусство, талмех, метафора, образность, изысканность, талант, индивидуальность.*

**Annotation:** *This article discusses the characteristics of poetic movements used in the poems of the talented poetess Nodira Afokova.*

**Keywords:** *poetic arts, talmeh, metaphor, figurativeness, sophistication, talent, individuality.*

O'zbek she'riyati ko'plab nodir iste'dodlarga boy. Ana shunday noyob iste'dod sohibasi hassos shoira Nodira Afoqovadir. Shoiraning she'rlari latofati, maftunkorligi, mazmundorligi bilan ko'ngilga yaqin. Zero, yirik adabiyotshunos olim B.Sarimsoqov haqli e'tirof etganidek: "Nodira Afoqova o'zbek she'riyatiga yoniq dil, katta jasorat va o'zigagina xos g'oyaviy-estetik nigoh bilan kirib keldi". [1.3] Uning she'rlarini kuzatar ekanmiz, bu she'rlarda inson qalbini entiktiruvchi, hayratga, larzaga soluvchi misralarning ko'pligiga guvoh bo'lamiz.

Shoira asarlarida badiiy san'atlarning ko'plab turlarini mahorat bilan qo'llaganligini ko'ramiz. Uning sevib qo'llagan badiiy san'atlardan biri talmeh san'atidir. She'r ilmining zukko bilimdoni Atoullah Husayniy "Badoyi-us-sanoye' nomli asarida shunday yozadi: "Talmeh kalomda mashhur qissa yo mashhur nodir she'r yoki mashhur maqolga ishorat etmakdin iborattur". [2.2]

Bu mard ona To'maris faryodi,  
Muqannaniing tinmagan oh-dodi,  
Boburning so'ng ilinji, imdodi:  
"O'lsam o'lay, sani man hur ko'ray"

Shoiraning "O'zbekiston" she'rida qo'llangan To'maris, Muqanna, Bobur kabi siymolar millat tafakkuri darajasini belgilovchi shaxslarning nomlari ekanligini barcha yaxshi biladi. Shoira bu bilan tarixni zukko bilimdoni ekanligini, xalqini sevishini, tarixini hurmat qilishini, faxrlanishini ko'rsatgan. To'marisning shiddati, Muqannaning



oriyati, Boburning armoni dillarni orziqtiradi. O'quvchi talmehni anglashi uchun keng bilimga, tafakkurga ega bo'lishi zarur.

Nodira Afoqovava she'riyatida tabiat va undagi barcha predmetlarning insonning hayotiga, xatti-harakatlariga, o'y-xayollariga, hissiyotlariga ko'chirilishi, shaxslarning ichki dunyosi ruhiyati, fe'l-atvori, uning ma'naviy olami ko'chim darajasidagi metaforalar orqali ifodalash ustuvorlik qiladi. Nodira Afoqova she'rlarida tog' timsoli inson o'zligini, matonatini, kuz timsoli shoir qalbi, baxt timsoli Onaning borligi, yomg'ir timsolida silqib turivchi iztirob anglashiladi. Bu kabi so'zlar she'r matnida ixcham tarzda ifodalansa-da, butun she'r darajasida voqealanib, obraz-metafora yaratilgan. Shoir she'rlarida obraz-metaforalarning mohirlik bilan qo'llanilishi uning badiiy maqsadi, ifoda ta'sirchanligiligini ta'minlagan.

Insonning tabiatida o'zini qoniqtirmaydigan har qanday narsadan uzoqlashish mavjud. Bu uzoqlashishga obyektiv va subyektiv omillar bor. Hayotiy tajribalar natijasida jiddiy xulosalarga kelinadi. Metafora individuallik xarakteriga ega va u inson fikrlash tarzining o'ziga xos ko'rinishlaridan biri. Hayotni istiorasiz tasavvur qilib, tushunib, biror narsani ikkinchi bir narsadan afzalligini aniqlab bo'lmaganidek, badiiy adabiyot ham istiorasiz yashay olmaydi. Agar she'rdan istiora olib tashlansa, u oddiy, quruq xabarga aylanib qoladi. So'zga sirlilik, ta'sirchanlik, emotsionallik bag'ishlaydigan istiora chegara bilmaydi.

Hassos shoira N.Afoqova "Ernest Xeminguey" nomli she'rida metaforik obraz yordamida insoniy kechinmalarni turli xil vosita va usullar bilan gavdalantiradi.

... O odamzod! O erk ovchisi,  
Temir tuzum naqqoshlari, o!  
O bozingar! Dil o'ynovchisi!  
O'ynarmisan umrimni hatto?

Jamiyatdagi chirkinliklarga murosasiz mashhur yozuvchi, to'g'riso'z va isyonkor Xemingueyning tabiatini ochib berish va ijtimoiy tuzumning asl qiyofasini ko'rsatishda "erk ovchisi", "Temir tuzum naqqoshlari", "Dil o'ynovchisi" kabi metaforalarni qo'llagan va badiiy niyatiga erishgan. Ishonchning yo'qolishi, tevarak-atrofdagi odamlarning sotqinligi, ikkiyuzlamachiligi, laganbardorliklari, xushomadgo'yliklari uni juda charchatgan, hatto jonidan kechishgacha olib borgan.

Inson qadr-qimmatini oyoqosti bo'lgan joyda hayotga muhabbat o'rnini nafrat va alamzadalik egallaydi.

Bu gavjumda, bozor dunyoda  
Sizni qanday topdim, bilmayman.  
Shundan beri oq-oydin shomda  
Oyning chiltorini chalgayman.

Dunyoning bozorga o'xshatilishi badiiy adabiyotda tez-tez uchraydi. Faqatgina she'riyatda emas, nasrda ham dunyoning bozor orqali ifodalanganligi kuzatish mumkin. Masalan, Xurshid Do'stmuhammadning "Bozor", Ulug'bek Hamdamning



“Yusuf va Zulayho” asarlarida bozor majoziy obrazi vositasida fano olamining mohiyati ochib berilgan.

N.Afoqova she'rida qo'llangan “Oyning chiltori” metaforasini u yaratgan individual metafora deyish mumkin, sababi bunday metaforani boshqa shoirlarda uchratmaymiz. Oy nurlarining chiltor qillariga o'xshatilishi lirik qahramon kechinmasini aniqlashtiradi hamda she'rxon tasavvurida sirli bir holat gavdalanadi.

Kezar edim kuz bog'larida,  
Har bitta barg – yo'qlikdan chopar.  
Dedingizki, qaroqlaringda  
Nastarinlar ochilib yotar.

Yo'qlik xabarchisi, qaroq, ochilgan nastarin o'rtasida mantiqiy bog'liqlik bo'lib, ular orqali odam umrining bo'laklari, umrning o'tkinchiligi juda ishonarli tasvirlangan.

Tirnar edi bo'g'zimni dam-dam  
Ovozimning singan qilichi.  
Dedingizki, bazmdir kuz ham,  
Barglar – noxin, bog'lar – cholg'uchi.

She'r misralaridagi “ovozning singan qilichi”, “bazm-kuz”, “barglar-noxin”, “bog'lar-cholg'uchi” metaforalari orqali dramatism kuchaygan, hayot simfoniyasi eng yuksak nuqtaga ko'tarilgan. Unda insonning alamga to'la qalb bilan indamay jimgina boqib turishi aks etgan.

Dedingizki, asotirlardan  
Tushib qolgan tushga o'xshaysan.  
Qanotingda chopqilar izi,  
Afonaviy qushga o'xshaysan.

Chopqilar – hayotning zarbalari, insonlardan yetgan zulm, nohaqlik, adolatsizlik. Qahramon mana shunday hayot yo'lini bosib o'tishga majbur bo'lgan, lekin o'zining ichidagi hurriyatini yo'qotmagan.

Birdan oyning yuziga boqib  
Dedingizki, qayg'urma, kuyma...  
Tepamizda yulduzlar yoqib  
Suzar edi muazzam kema.

Oy va kema. Manzil tomon shoshayotgan ikki yo'lchi ham o'z maqsadi tomon ilgarilaydi. Oy qora tundan so'ng tongga boshlab boradi. Kema esa qahramonni o'z matlabi, orzulari sari olib ketmoqda. Oy, kema– hayotning timsoli. Oy yoqqan yulduzlar inson qalbidagi orzular, xuddi yulduz misol go'zal, sehrlil, lekin qo'l yetmas.

Tasodifmi topganim Sizni,  
Bu gavjumda ro'y berdi tilsim:  
Qanday tortdi nigohingizni  
Mening siyoh chaplangan ismim?



Samoda chaqmoq chaqishi tabiatning bir mo'jzasi. Shoir mazkur bandda hayotiy asosga ega tabiat hodisasini inson umriga ko'chirgan. Ko'chim she'rni xuddi kartina singari kitobxon ko'z o'ngida gavdalantiradi.

Qahramonning ko'ksini yara yanglig' yalang haqiqat g'ijimlaydi. Chunki u o'z sevganiga mushtoq, ayriliqda yuragi qon. Ayni shu holat badiiy ko'chim vositasida go'zal poetik fikrga aylangan. N.Afoqova she'riyatidagi metaforik obrazlarning qo'llanilishi shoiraning badiiy maqsadi, ifoda ta'sirchanligi va poetik mahoratini namoyon ettiradi. Albatta, shoir ijodidagi metaforik obrazlar tabiatini keng aspektda o'rganish, ularni tadqiq etish muhim ahamiyat kasb etadi.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Афоқова Н. Кўнгил шеваси. Тошкент, "Фан" нашриёти, 2006. 96 б.
2. Афоқова Н. Қора наво. Тошкент, "Академнашр" нашриёти, 2021. 94 б.
3. Хусайний А. Бадойиъу-с-санойиъ. Тошкент, Гафур Ғулом номидаги АСН. 1981. 92 б.
4. Степанова Ю.С. В трехмерном пространств языка.–М.:1995. стр. 68.